

G.C. Bacon, The Politics of Tradition. Agudat Yisrael in Poland, 1916-1939

Review by: **עזרא מנדלסון**

Zion / **ציון**, Vol. **ח** (תשנ"ח), סג, חוברת ג (תשנ"ח), pp. 365-367

Published by: [Historical Society of Israel/](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70034808>

Accessed: 01/12/2011 14:27

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

Gershon C. Bacon, *The Politics of Tradition. Agudat Yisrael in Poland, 1916–1939*, Magnes Press, The Hebrew University, Jerusalem 1996, 331 pp.

רבים מאוד הם הספרים והמאמרים המוקדשים לפוליטיקה היהודית בפולין בתקופה שבין שתי מלחמות העולם. קצתם נכתבו בידי 'בוגרי' המפלגות ותנועות הנוער השונות, וקצתם בידי אנשי האקדמיה בארץ ובחו"ל, שלא חוו על בשרם את החוויה הפולנית-היהודית. אי אפשר לטעון אפוא, שחקר הציונות הפולנית על גווניה השונים הונח בהיסטוריוגרפיה. לתנועת החלוץ, לדוגמה, הוקדשו כמה וכמה כרכים עבי כרס, אף שהיא לא היתה תנועה גדולה מבחינה מספרית, והוא הדין לגבי השומר הצעיר ובית"ר. יריבתה הגדולה של הציונות, הבונד, זכתה אף היא לתשומת לב לא מעטה, ולאחרונה יצאו שני ספרים בעברית העוסקים בתולדותיה.¹

ואולם, ישנה תנועה פוליטית חשובה מאוד שההיסטוריונים לא היטיבו עמה – אגודת ישראל, והארגונים והמפעלים החינוכיים השונים הקשורים בה (פועלי אגודת ישראל, צעירי אגודת ישראל, בנות אגודת ישראל, 'חורב', 'בית יעקב', ועוד). לא קשה להסביר מדוע נוצר המצב הזה. באוניברסיטאות בארץ 'שלטו' היסטוריונים המזוהים פחות או יותר עם הזרמים הציוניים החילוניים (או עם המזרחי באוניברסיטת בר-אילן). נראה שגם הפעילים באגודת ישראל היו מעוניינים פחות מעמיתיהם החילוניים ליטול חלק בשיח שהתנהל בקרב החוקרים והפובליציסטים, בארץ ומחוצה לה, על ההיסטוריה היהודית המודרנית. אמנם, במוסדות להשכלה גבוהה בארץ לא היו בונדאים רבים, אם בכלל, אך הבונד דמתה יותר בתכניה העיקריים לציונות המהפכנית החילונית מאשר אגודת ישראל, ואין ספק שחסידיה היו מעוניינים להנציח את זכרה במחקרים מדעיים ומדעיים למחצה. ההיסטוריה של הבונד זכתה לתשומת לב רבה גם בחו"ל, בקרב דור חדש של היסטוריונים חילוניים, ולפעמים רדיקליים מבחינה פוליטית, שחיפשו 'עבר יהודי בר שימוש' ('a usable Jewish Past').

בשנים האחרונות חל מפנה בכל הקשור להיסטוריוגרפיה היהודית, ועתה נהנה הפן האורתודוקסי של תולדות עם ישראל מתשומת הלב הראויה. יש להניח ששינוי זה קשור להתחזקותו של הסקטור הדתי בכלל וזה החרדי בפרט בחיי העם היהודי, במיוחד בארץ אך גם בתפוצות. כך, לדוגמה, בשנים האחרונות התקיימו סביב תחום זה שתי קבוצות מחקר במכון ללימודים מתקדמים באוניברסיטה העברית. הן עסקו בסוגיית הפונדמנטליזם בכלל ובאורתודוקסיה היהודית בפרט – סימן מובהק למרכזיותו של נושא זה בעולם האקדמי. ואכן, יש כיום שפע של מחקרים חדשים על נושאים כגון יחס החרדים לציונות, היסטוריוגרפיה אורתודוקסית, תולדות החסידות בדורות האחרונים, ועוד כיוצא באלה.

והנה, לפנינו ספר מחקרי על אגודת ישראל בפולין. הספר נכתב כעבודת דוקטור באוניברסיטת קולומביה בניו-יורק לפני כעשרים שנה. לקראת פרסומו במרכז לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותם של האוניברסיטה העברית הוסיף המחבר חומר חדש ועדכן את הביבליוגרפיה.

ספרו של בקון, המבוסס בעיקר על ניצול תמציתי של העיתונות שפרסמה אגודת ישראל, הנו יסודי ומקיף. בפרקים מסודרים ובנויים היטב הוא מציג לפני הקורא את הפרק הפולני בתולדות אגודת

1 ד' בלטמן, למען חרותנו וחרותכם. הבונד בפולין 1939–1949, ירושלים 1996; י' פלד, אוטונומיה תרבותית ומאבק מעמדי. התפתחות המצע הלאומי של הבונד, 1893–1903, תל-אביב 1997.

ישראל – ה'פרה' היסטוריה' שלה (ארגונים אורתודוקסים שנוסדו לפני מלחמת העולם הראשונה); את הקמתה של אגודת ישראל בוורשה בשנת 1916; את האידיאולוגיה של התנועה (כולל דיון מעניין מאוד על משמעות העיקרון של דעת תורה); את המבנה הארגוני; את הקמת פועלי אגודת ישראל ופועלו; את ארגון צעירי אגודת ישראל (המקביל בתנועה זו לתנועת הנוער הציונית); את פעילותה החינוכית של התנועה (בקון מכנה פעילות זו 'המהפכה השקטה'); את פעילות האגודה בקהילות היהודיות; ואת פעילותה בזירה הפוליטית הכללית (בסיים ובסנט הפולניים).

יש לברך על הצגת כל המידע הזה כמשנה סדורה. ניתן לומר שהמחבר שם את אגודת ישראל 'על המפה' של ההיסטוריוגרפיה היהודית הפולנית. מעבר להצגת העובדות יש גם תימה מרכזית: ההיסטוריה של אגודת ישראל בפולין הנה תולדות השימוש בכלים מודרניים על ידי ארגון הדוחה מכל וכל את האידיאולוגיה של המודרנה. מצב פרדוקסלי זה מסביר את המתח המתמיד שליווה את התנועה, למשל בפעילותה הפוליטית אך גם בתחום החינוכי. במילים אחרות, בכדי להילחם באויב החילוני (בעיקר בציונות) נאלצה אגודת ישראל, במידה מסוימת, להידמות לו.

האם התנועה רשמה לעצמה הצלחות באימוץ דפוסיים מודרניים כדי להגן על הציבור היהודי האנטי-מודרני? בקון מראה שהיו פה ושם השגים, בעיקר בתחום החינוכי, אך גם, לפחות בטווח הקצר, בתחום הפוליטי. ניתן לטעון שאגודת ישראל השיגה יותר מהמפלגות היהודיות החילוניות, אם כי צריך לומר שהמציאות הפולנית לא העניקה למפלגות היהודיות סיכוי סביר להגשים את מציאתן המדיניים במלואם. מכל מקום, מן הספר עולה העובדה החשובה, שלמגזר החילוני היהודי לא היה מנופול במאבק העיקש והמעורר התפעלות למען זכויות אזרחיות שוות ולמען זכויות לאומיות.

כפי שישנם עניינים רבים הראויים לשבח בספר, כך ישנן מספר נקודות המזמינות ביקורת, ובראש וראשונה העדרם של הקשרים היסטוריים. הכוונה היא להעדרם של פרקי מבוא, המספקים לקורא מידע כללי על אופיה של המדינה הפולנית בשנות העשרים והשלושים ועל מצבה המורכב של יהדות פולין באותן השנים. העדרו של מידע זה מקשה על הקורא. לדוגמה, כיצד יבין את הפעילות הפוליטית של אגודת ישראל ללא הבנת החוקה הפולנית ומבנה המערך הפוליטי הכללי?

גם רמת הניתוח איננה תמיד משביעה רצון. אסתפק בכמה דוגמאות. המחבר קובע, שהיהדות האורתודוקסית בפולין היתה פחות קיצונית מאשר במדינות אחרות, כמו הונגריה וגרמניה. לדבריו: 'countries' (עמ' 59). קביעה זו אולי נכונה, אך חסר לטעמי ניתוח מעמיק של הסיבות שהביאו למצב זה. דוגמה אחרת מתייחסת לניסיונו של בקון להשוות בין אגודת ישראל לבין מפלגות פוליטיות נוצריות. עצם הרעיון מבורך, אך אין כאן השוואה עם התנועה הנוצרית-הדמוקרטית הפולנית. במיוחד חסרה בדיקה של הדמיון בין אגודת ישראל ל'מקבילתה' הפולנית בכל הקשור להתייחסותן ללאומיות החילונית (עמ' 95-96). לבסוף, אין בספר שלפנינו דיון ממצה בסוגיית הפעילות הארצישראלית של אגודת ישראל, המנוגדת לכאורה לעמדתה האידיאולוגית האנטי-ציונית.

הפרק העוסק בפוליטיקה של האגודה מצוין, והדפים המוקדשים לפעילות התנועה בתקופת השלטון הנאצי מאירי עיניים, למרות הבעיות שהזכרתי בדברי הקודמים. בדברי הסיכום מתייחס בקון לקשר בין אגודת ישראל בפולין לבין התנועה בארץ ישראל. הוא מדגיש כי: 'In Israel, Agudat Yisrael has abandoned the hesitant attitudes of its Polish forbears and has become an accepted

part of the political scene. The founders of Agudat Yisrael in Poland regarded the party as a grudging concession to modernity. Their present-day successors now regard Aguda as a key factor in the survival and promotion of orthodox Judaism' (עמ' 310). יש לקוות שספר זה יזכה לתרגום עברי ויוצע לציבור הקוראים במדינה שבה אנשי אגודת ישראל הגיעו להשגים שעליהם בוודאי לא חלמו קודמיהם בפולין.

עזרא מנדלסון